

Politikai
röpiratok.

83.

83
642

A MAGYAR

NEMZETI HONVÉDELEM

A

NEMZETKÖZI KATONAI KONGRESSUS

ES

A MAGYAR POLGÁRI VÉDHAD-EGYLET ALAPÍTÁSÁNAK

Ü G Y E.

IRTA ÉS JAVASOLJA

TAKÁTSY JÓZSEF.

9.

BUDAPEST,

WILCKENS GY. KÖNYVNYOMDÁJA.

MDCCLXXV.

L. 5752 00769229

NEMZETI HONVÉDELÉM

A MAGYAR POLGÁRI VÉRNŐK-EGYESÜLET ALAPÍTÁSÁNAK

ÜGYELŐ

DE BALLAGI GÉZA.

A valódi honfői érzemény csak azon nemes kebelben tenyészhetik, mely a nemzet virágából szíja a bonszerelemnek édes illatát . . .

Czuczor.

Őseink nem ismervén a mai természettudományokat, ösztönszerűleg követték a nagy természet örökké való törvényeit. Az elemek folytonos változása, egyesülése és szétválása, a hullámzatos fejlődés, a teremtmények, növények és állatok végtelen harcza reájuk sem maradt minden befolyás nélkül, önfentartásuk kényszeríté őket arra, hogy kitünjenek társteremtményeink fölött: harczot űztek a lételért.

Midőn hazájukat megalapították, védelemre szorultak s a honszerelemnek lángoló hevében ragaszkodtak szülőföldükhöz, így kétszeres küzdelmet vezetének: a lételért, a hazáért.

Alig ülték meg győzelmi diadalukat, a honrendezésében haladtak előre, s ismét egy megbecsülhetlen kincsért kellett küzdeniök; tehát egy háromszoros harcz: a lételért, a hazáért, s az alkotmányos szabadságért!

Őseink örbizalmat, saját jogot és benső erőt hoztak e hazába, mint ép kedélyű polgárok őrizték e szent ereklyét; e czélből szabadon művelték ifjaikat a hadi kiképezésben, fegyverforgatásban, ezáltal vetették meg államszervezetük alapját, melynek polgári szelleme sokkal fölülmulta más európai népek hűbéries szolgabilincseit. Már ebből is látszik, hogy az elfoglalt hon védelmére egy polgáris és nemzeti jellegű védhad-rendszernek kellett alakulni. A nemzeti őrsereg, mely eredeti tényezőiből lassanként kibontakozva régi eleinknek kölesönös frigykötéseit nemsokára egy közös kötelességgé alakítá át, eleinknek közös hozzájárulása alatt jött létre. Eleink szabadon gondolkozó s önálló harczosok voltak, katonai kötelességükre polgári érdekeik vezették őket. — Ez voltelső honvédségi intézményünk, mely egyszersmind a belbéke biztosítására rendeltetett.

Sz. István honalakító intézkedéseiben létre jött királyi sereg szellemileg véve nem sokat különbözött a nemzeti hadtól, előbbeni a királyság hatalmának emelése s az új kereszténység biztosítására

szolgált, és ne hidjük, hogy István ezen új hadi intézménye által tisztelet s engedelmességet parancsoló állásba helyezvén magát a polgári jogok tekintetbe nem vétettek, sőt nagyobb figyelem fordított azokra. E sereg leginkább a monarchiai elvek kifejtésére s megerősítésére határozott, mely együtt járt a gyakori lázadások elnyomásával, mikép így a királyi szék biztosítást nyerjen egyszermind. A vitézlő rendet is István alapította, melynek különösen a várak védelme s a királyi sereg támogatása tűzetett ki feladatul.

Az akkori honvédelem magában foglalva a királyi sereget és a nemzeti hadat, mely a polgári jogokhoz képest szabályoztatott, alapjában különböző, két hadrendszer kifejlését eredményezte; egyik, melynek tagjai a köztársaság fogalmából eredő kötelességként általánosan, másik, ezen kívül a nyert bérbirtokért különösen köteleztetett a honvédelemre. Hasonló volt a berendezés a mai honvédséghez, mely ugyan más lényeggel bír, de szintén a politikai és polgári jogokból vette származását.

Voltak esetek, hogy a fejedelmek önkényére hagyott őrseregek erőteljes visszahatást gyakorolának olykor, ezt a nemzeti had ellensúlyozta, mely gyakran lábra állt a polgári érdekek védelmére. — A zsoldos had soha sem biztosíthatta Magyarország szabadságának szentségét. A polgári véderő volt, s azon véderő maradt a hon és a családi tűzhely megmentője, mely telve polgári érzéssel, lelkesülten harczott a szent ügyért. A zsoldosok mintegy kasztszellemet árasztottak el, és színlelt hazafiúi lelkesedéssel védték idegen hazájukat. Távol állt a sereg a nemzeti csapatoktól, melyek lélekemelő szeretetből dúsán áradozhatik a hazafiúi honvédelmi érzemény, mi rideg, szirtes falakra talál, s mint a legünnepeltebb történetírónk szavalta, mintegy ismeretlen érzelmi benyomást okoz annak kebelében, kit a nyomorú zsoldnál, s mit avval tenget, örömtelen életénél egyéb mi sem köt a róla nem gondoskodott, reá nézve mintegy idegen hazához. Sem azok nem biztosíthatták alkotmányunk épületét, kiket politikai célokra használtak, egyedül a néphatalom, vagy ha ez nem, úgy a polgári fogalmakból kiindult védhad-rendszer bírta a békét hosszasan állandósítani. A királyi seregek és a nemzeti had sokszor harcba valának elegyedve egymással.

Később a várjobbágság, s a telekkatonaságban (militia portalis) meglehetősen támasza alakult a honvédségnek.

A nemesi banderiumok emelték a honvédségi intézménynek erkölcsi hatalmát, növelték a physikai erőt, de főképp a nemességnek

harcias kiművelődése által harczászati és hadászati képességét mozdították elő a honvédségnek.

A törökök viszontagságos idejében, midőn honvédelmünk kissé hanyatlani indult, voltak erényes, vitéz bajnokaink, kik ősjogainkat, szabadságunkkal egyetemben megvédték, a honvédelmi rendszert, mely a különböző időkben eredeti irányától más ösvényre tereltetett, helyreállították, s a magyar harczképességét a külföld előtt fényessé tették. Hunyadi János bírta fölébreszteni az erőt vesztett polgárság honvédelmi bájingereit, ő az, kinek határtalan hazafiúi érzete pattantyús lovára vitte őt, ott, a hol harczolni kellett, s ott, a hol a szervező kéz hiányzott, Hunyadi pótolta mindent; ő az, kiről Szemere Bertalan így emlékezett: „Ki nem ismeri Hunyadi, e világító s őrtoronnyt kelet felé a XV. században? Ki nem ismeri őt, mind a keresztény, mind az iszlám világban; ott mint várat, mely véd, itt mint tábor, mely megtámad? Kinek zászlói lobogtak annyiszor győzelmesen a Haemus havas ormain, a fekete tenger zúgó partjain, s ott, hol Adrianopol fekszik? Nem ő volt-e ama hős és vezér, ki meggyenezte a török táborral, tizenhárom nagy harcot vívott vele, és ebből csak kettőt veszte el, és a kettő is egyik Várnánál, másik a Rigómezőn, oly véres vala, hogy a török a csata mezejénél idebbsoha nem jött, s a diadal után soká tehetetlen maradt? Nem ő volt-e ama vezér, ki mindig csak 12—32,000 emberrel 80—200,000 töröknek ada csatát? kétszázezeret messze túlhaladt azok száma, kiket leölt avagy elfogott. Ott, hol zászlóját lobogni szemlélte a török, sokszor visszavonult s eltávozott ütközet nélkül. Az ő neve maga egy hadsereg volt. Mint az ozmán történetírók mondják, az ő nevének félelmet használták a török anyák is gyermekeiknél. Az akkor élt nagy szultánok nem abban láttak gátot Európa meghódításában, hogy tenger választja el a két világrészt egymástól, hogy a kevély Byzancz még áll, hogy a pápa Rómából küldözi menyköveit és parancsait, a legfőbb gátot abban látták, hogy él Hunyadi.

„S míg élt Hunyadi, a fanatismusára nézve rettenetes török-tatár-mongol tábor győzött mindenütt, csak ellenében nem.

„Győzelmeiről tudósítván a nemzetet, a királyt, a pápát, magáról azokban nem is emlékezik, a sereg bátor küzdelmeit alig érinti, az ellenséget nem kisebbíti és nem nagyobbítja, előttük úgy állt ő, mint vezér, ki puszt a jelentést tesz azon diadalról, melyet az úr, az Isten végzett el.

„Ó, ő nemesak dicső, ő valósággal nagy ember. A tettet szereti, nem a dicsőséget, mely belőle származik. A szolgálatot kedveli

magát, nem az érdemet, mi általa szereztetik. Végre akarja hajtani a mit jónak, szükségesnek hisz, de nem azért, mivel az hirt és nevet ad. Sőt elbámul, midőn lenn mélyen alatta egy egész világot lát csudálkozva tekinteni feléje föl, mint a sas, mely sziklafészkébe röpönt föl, nem a magast, csak honát kereste.

„Jó bajnok volt, így belőle bátor parancsnok s ebből böles hadvezér vált. Ismerte a hadnépet, mert közötté élt, vele tanult, vele szenvedett, így azzal bánni is tudott. Félelmet soha nem mutatott, így azt katonái sem ismerték, keveset beszélt, de nyájasan, a harc előtt többet de nem sokat, mint midőn a szellő az acolhárjának húrjain átfutva lelket hat, úgy szólt szivhez és lélekhez az ő beszéde. Csata előtt katonái összeülekeztek és csókolódtak, mintha örökre elbúcsúznának, ez volt a tábori szokás; a harci jelszó mindig ez volt: Jézus. Egész jellemét azon komoly és szives nemesség bélyegezte, miről az ó-világban Róma nagyjaira ismerünk. Egyszerűen, kérkedés nélkül végezte a legnagyobb dolgokat; nem azt hirdette, a mit tenni fog, hanem azt jelentette be, a mit elvégzett. Hadban bátorságának s óvatosságának köszönte a diadalt, tanácsban azon fölséges józan észnek, mely semmi dicsvágy, sem önzés által nem tévesztetvén meg, mindig tisztában látta a valót, a legjobbat, a leghelyesebbet. Mivel bőkezű volt, mindig volt tábora, mivel hazafi volt, nem hiányozhatott harcban a győzelem; mivel igaz, nemes, böles volt: akarata mindig a többségé is volt.

„A dicsőség nem előzte meg, hanem követte; nem kereste ő azt, de találta útjában. Hasonlók voltak az ő tettei azon ágyúkhöz, melyeket vitt a törökök ellen, akkor hangoztak, midőn már lövegjük a célhoz jutott. Nem ismerte őt senki mint ifjút; de tetteivel gyarapodott hire, s midőn érdemei végtelenek lőnek, akkor ragyogott dicsősége is végtelenül.

„Nézd ott Erdélyben Gyulafehérváron túl, mint győzi ő meg a török sereget, mint hull az, miként érett vetés az erős arató előtt, s ime előlép a megszabadított hetven ezer magyar, oláh, német népesség, kiket Mezech bég rabúl viendett Ázsia földére, reng a mező lábalk alatt, térdre borulnak a hős lábai előtt, imádkozván, és sirva, és örömben és jó kedvben és bánatban fölkiáltanak hálaadó s harsogva visszahangzó szózatall, — ha sziv volna a föld, megrepedne, ha oly messze nem volna, e hangvihartól megnyílnék az ég.

„Nézd aplomokat és kápolnákat az országban, bennük a nép mindenütt oltárral, pappal, énekkal találkozik, — és az ő képével, mely az oltár mellett, és az ellentől elfoglalt zászlókkal, melyek

az oltárok fölött lengenek. Természetes volt e szerint, hogy a nép Istenben, és utána ő benne bizott.

„Nézd ott Szeged városát, az alföld csalóka délibábjai között, hova vesztett csata után s fogságból érkezik meg ő; diadalmi ünnepel fogadják a nép s az ország nagyjai, mit érne a világ a megváltó, mit használna az országnak a tábor e vezér nélkül!?”

„Nézd Rákos szent mezejét, Pest mellett; ott, hol a magyar nemzet választotta királyait, ott választja őt, egy szívvvel s lélekkel, az ország kormányzójává fejedelmi hatalommal, amaz ifjút, kinek eredete — mint gyökerei a pompás tölgynek — a földben, a történet sötétségében vész el, kit százada csodálván, ki a XIV. század végén, egy zivataros reggelen, hat huszárkával állott egy zászlóúr szolgálatába, a hat szegény huszár egykori vezérét, és az egész hazában van öröm, vigalom, ünnep, megnyugvás a nehéz mult után, bizalom a közel és távol jövőben, ez nemzeti közünnep, de családonkint ületik meg, mert minden hű polgár valódi örömnünnepet érez keblében.

„Nézd a külföldi fejedelmek követeit, a genuaiakét, a velenceiekét, burgundi hercegeét, Skanderbégét, az albanok Nagy Sándoráét, a siciliai királyét, a görög császáráét, a pápáét, mind üdvözlöt hoz neki, és ajándékot; ez harczy paripákat, amaz éles kardot, emez bokros nehéz buzogányt, a pápai követ hercegi kalapot hoz, elfogadja ő, a mit harczban használhat, a hercegi kalapot félre teszi.

„Nézd Bécsben ama nagy piaczot, mit most Hof-nak neveznek, tömérdek ezer ember, vasárnap köntösbe öltözve borítja el azt; ott van az összes népen kívül a fővárosi előljáróság, ott vannak az osztrák, cseh, magyar bárók, grófok, hercegek, zászlósok, ott a püspökök, érsekek, kardinálok, ott vannak a szomszéd országok nagyjai, és az ifjú király fejedelmi diszöltönyében ülve arany trónjára, a nagy hirnök által adja tudtul a világnak háláját és Hunyadi nagy tetteit. Hirdeteti ifjúságát és később viselt dolgait, mint lón mindig nagyobb a mint pályáján eléhaladt, hirdeti kürtszó mellett, hogy Hunyadi hódítá vissza Havasalföldet és Oláhországot, Bulgáriát és Szerbiát, melyek a birodalomnak részei, ő eszközölte, hogy a királyt az ország fejedelméül közös akarattal elfogadta, ő győzte le a belső villongásokat, ő állott ellen diadalmasan a töröknek, ő s egy edül csak ő, a vezér az, a ki nemcsak megtartotta az országot, hanem azt ki is egészítette, sőt megnagyobbítva, semmint azt a király elődei bírták, és teljes békében adta azt a király kezébe. Mi ritka tüneemény a királyi nyilvános hála; de mi fölséges látvány! E pillanatban az ifjú fejedelem oly nagy volt szavaiban, mint tetteiben Hunyadi.

„S III. Calixt pápa őt a hitvédének nevezte, s már készen volt az irat, melyben őt királyi czimmal ékesíteni fül, s a korona, melyet babér helyett homlokára tűzend. De a halál megóvta őt e kísértettől, a történetre bizta, hogy nagyságát beszélje el a maradéknak; a költőkre bizta, hogy tiszta dicsőségét zengedezzék isteni himnuszokban. Őt a halhatlanság, nem földi korona illeti. Ő nem lett király, fia lett azzá. Mint illeti, hogy a gyermek kisebb maradjon apjánál.“

Még a férfú is édes andalgással tévedez Hunyadi magasztos emlékein, s talán nagyobb hadvezéri multat nem is ismerünk; de csoda-e, ha mai honvédjeink szelid érzelmeit is háborgatják Hunyadi meseszzerű dicső tettei, melyeknek létrejövetele ma már hadvezéri ábrándnak sem hihető? Elnyelé az idő Istennek ezen kegyajándékát; megváltozott a nap, a föld, helyet váltott a hold, helyüket cserélték fül a csillagok, a természet bőkezűen szórta csirák milliói fejlődtek azóta s mindenütt a véghetetlen gyarapodás követte a természet mostohasága ellen küzdeni nem tudó teremtmények eltűnését, az egykori zivataros idők szeles, sötét, borult napjait a korány illatpora hinté be. s az út, mely Hunyadi védhadától mai honvédségünkig a történelem tervrajzában hol véres hol vidám vonásokkal ábrázoltatott, hasonlóna lón a folyóhoz, melybe bár mennyi esőt hintsenek a fellegek, bármennyire csökkentsék hullámait a nap forró sugarai, haladási iránya egy marad, csak hosszú hosszú idők külbefolyása alatt változhatik meg. Igaz sok történet e haladás alatt, a kiállott szenvedések nem egykönnyen felejtetik el velünk sokszori szomorgásunkat, s néha fül fül lobban kedélyünk e honnak büszke bajnokai fölött, kik valahányszor hazánk szent ügye kérdésben forgott, őseinkhez méltó elszántsággal léptek a nyílt mezőkre. Ép úgy, mint a természet más alakot öltött, úgy nemzetünk átalakulása mutatja azt, hogy minden változik az ég alatt. Az idők szelleme elúzi a multat, alkotja a jelent s útját jelöli ki a jövőnek. A szellemnek magja van, különben hogy szállna át időről időre. E mag a nép keblébe van rejtve, melynek gyökerei zár alatt tartatnak. Az idő, melyben őseink éltek, megváltozott, más kor-szellem lépett a régi helyébe, s őseink alkotta status életünk, őseink polgáraink alkotta ittézményeink, következménydúsan javult társadalmi viszonyaink új világot gyujtottak hazánk színe fölött: él régi honvédelmünk s még is megváltozott!

Hunyadi egyengette az utat Magyarország europai fontosságára, mely Mátyás által érvényre is jutott. De utóbbi a külfejedelmekkel üzött háborúskodásai alatt, melyekre zsoldos sereget használt, kárt

hozott általa a honvédségi intézményre, s tapasztalhatjuk, finciális tekintetben mily költséget okozott az országnak. Fekete serege kárt hozott Magyarországra.

Fejedelmink a jobbágyság és nemesség polgári érzületét egy közös honvédelmi testbe olvasztották. Szükség esetében a tömegbeni fölkelés is elrendeltetett, s tény, hogy a magyarok elől lobogtatva polgári szabadságuk zászlaját, nyílt harcra kelve szemközt az ellenséggel, fényes győzelmeket arattak. Midőn pedig belbajok kezdtek a polgári érdekeket akadályozni, harcba álltak testvér testvér ellen. Midőn a király és nemesség előtt egyaránt szent volt a honvédelem kötelessége, az ország dicső, tisztelet parancsoló, és félelmes hatalmú volt szomszédaira nézve; nem így volt máskor, midőn a gyáva kormány s úri féktelenség alatt azok, kiket a hontól vett javaikért a haza védelme illetett, a közügyet magán érdekeiknek feláldozták, s legelső, legfontosabb polgári kötelességeket azon néposztályra tolták, melynek szívet birtok, jog és szabadság a hozzájuk csatolt mostoha hon iránt szerelemre nem gyújthatta. Ekkor a honvédségben a polgári érzést lenyomva lehetett csak találni, s a mohácsi szomorú események voltak hazafiatlan s rendszertelen honvédségünk következményei.

Az állandó had felállításáig honvédelmünk hajdani sarkelvei annyira megváltoztak, hogy akár a hadrendszer külső alakját, akár a régi elvek szerinti honvédelmi kötelességet véve szemügyre, a hajdan oly élet s erőteljes ország bátorságának szintügy, mint az ész kivánatainak megfelelő rendszerre nem akadunk. Az országvédelem sokáig idegen szellemre hagyatott, mely a nemzeti erő néhai eleve-nebb fellobogását elfojtá, vagy pedig a szolgálai hadra, melytől egyebet mit várhatának, mint a parancsok léha teljesítését, sőt gyakran ellenszegülést.

Az osztrák statusférfiak által szervezett had, a nemzet bizalmát ritkán érdemelheté ki. Többé kevésse zsarnok iga volt az, az ország népe fölött.

Egy idegen hadsereg, idegen katonák s idegen hadvezérekkel, nagyban különbözik a nemzeti had, honfiak, és hazafíui érzelmmel telt vezérek táborától.

Látjuk e különbséget a német zsoldos had és Rákóczi serege között. Előbbi, melyet a kormány a forradalmak ezen korszakában nagyobb számmal tartatott az országban, jog- és szabadságtipró önkénye, hatalmaskodása s ellennél ártóbb zsarlásai miatt, a nép ellenségévé lőn, s bensejében meglazult II Rákóczi serege a nemzetiség

lelkesítő szózatával rezegetté elbeszélő szavát a honvédség keble húrjain, s a gyümrei táboron tartott beszédének elegiai hangjai visszhangra találtak a szülőföldükhöz hiven ragaszkodó édes magyarjainkban. De nem dagasztja-e keblét a valódi magyarnak, midőn hazáját veszélyben látja s előtte áll egy tettgazdag vitéz, ki a hon megmentésére fegyvert ragadva hirdeti vitézei előtt a nemzet multjának dicsőségét mondhatlanul hatalmas szavával: „Nem tudom vitézek, szívemnek fájdalmat jelentsem-e elöttetek, vagy pedig méltó bosszúságra gerjesztett elmémet adjam előtökbe. Mert ugyanis, ha az első szemlélem, nemde nem, méltó keserűségemet mindazok eleibe terjesztem, kik velem együtt hazájok dicsőséges szabadsága mellett életüket felszentelvén, mindenöket elhagyván, zászlóm alá oly végből jöttetek, hogy mindenikünknek mind a győzelem s mind a halál kész legyen? nemde nem méltó, mondom, mindazon dicsőséges eltökélését s akaratját a vitézlő rendnek hazánk ügyén szánakozó zokogó szívvél szemlélnem? Elfelejtettem elmúlt keserves sorsaimat, elhallgatom éjjeli nappali fáradságomat, veszedelmek között forgó állapotomat; és ámbár eddig való szerencsés hadakozásimat elő nem hozom is, elég okom lehet a panaszra az ügyünkön általatok ejtett csorba. Tik voltatok azok a vitézek, kik hazátokat velem együtt véres verejtékkel a régi szabadsághoz oly közelgető állapotba helyeztetétek; és most a közöttetek lévő lágyszívűek, a dicsőséges magyar nevet nem érdemlők, az elfajzottak hirünket, nevünket, dicsőségünket csaknem eltapodták. Lettem volna inkább oly szerencsés, hogy hazánk oltalma mellett veletek együtt gyarló testemet halomba rakattam volna, mintsem becstelenségteket okozó cselekedetekről kell emlékeznie most élő, de csaknem eltemetett vezérteknek. Mit akartok? vérkiméléssel, harczerüléssel, erősségek elhagyásával, egy szóval szaladással édes hazánkat akarjuk megnyerni; vagy pedig gyalázatos és bizvást mondhatom, hallatlan példátokra feleséginket, gyermekinket, magunkat jobbágyásra vetnünk? Békéljete meg inkább csalárd ellenségtekkal, hogy én is szerencsétlen hadi vezértek nevét letévén, tengereken s pusztákon, erdőkön, rónaságokon, hegyeken, mélységekben való bujdosásommal gyalázatba hozatott életemet végezhessem. — Töröltessék el nem bánom, inkább eleimnek dicsőséges Rákóczi neve, mintsem tovább ily gyalázatokkal terheltetett napjaimat sirassam. Áldozzatok föl személyemet, kezébe adjátok ellenségemnek, csak magatoknak és nemzetünknek kereshessetek azzal szabadságot. — Örömet megyek ama sötét tönülözbe, honnan Istennek szent keze kiszabadított és az azt követő gyászos theatrunra

vigan lépek, csak tudjam, hogy mindezekkel hazám és nemzetem boldogságát elnyerhetem. Engedjétek, hadd keressem ellenségem fegyverét inkább, mintsem veletek haldokló gyalázatos életet éljek. Vagy ha van bennetek magyar vér és hozzám nem uratokhoz, de atyátokhoz és társatokhoz, véretekhez való szeretet, boszuljátok gyalázatunkat azon hazánk árulói büntetésével, kik bús nemzetünknek s mindnyájunknak becsületét gyászba öltöztették. Magatok pedig óh fiaim, óh társaim, segítsétek boldogulástokra való ügyekezeteimet, vigasztaljátok elkeseredett szívemet, hogy veletek élet s halál között kereshessem oly szívvel mint kezdettem, hazánk s mindnyájunk szerencséjére s boldogulására érző szándékomat. Nem kívánok birodalmat, nem kincset tőletek, nem egyebet az igaz magyar bátor szívnél, hogy azt a magaméval összekapcsolván, veletek éljek és haljak! ? “ Ó igen, bánatos szavai a hon szenvedéseit mondták a népnek, melyek keblének forró érzetét egy bússejtelmű jövő titkai-val rejtélyezték el. — — — — —

Később az európai hatalmak az állandó hadak rendezésének elfogadásával foglalkoztak, s egy mindig fegyverben álló sereg a fejlődési autocratiának mellőzhetlen eszközéül s támaszául tekintetett. Magyarországon is különválasztották a katonai rendet a polgáritól. Jóllehet ennek megvolt a maga hatályossága az átmeneti korszakok alatt, azonban kétes értéke a jövőre nézve is. A katonai rend, mely az ország roppant költségébe került, egy elszigetelt katonai kaszt szellemnek veté meg alapját, mely sokáig uralkodott a magyar nép fölött, gyakran kudarcot vallott, és oktalan túlterjeszkedése által nem részesült erőszakos makacsságához képest alárendelő képességgel: a magyar az osztrák katonai kasztnak sem volt barátja, mi könnyen vezet keblünk azon ujmutatására, mely saját szívünk ből kiindult vérünkre utal, miként más nemzet, úgy a magyar szintén csak saját légköréből akarja színi nemzeti etherét, s az idegen pára, az idegen lehellet csak siettetné enyésetünket.

Eleinknek polgári honvédelmi szelleme ezen új viszonyok alatt nem térhetett egyhamar vissza, miglen a 48-diki katastropha alatt ismét oly pattantyús s a hajdani banderiumokat sajátképen alkotó vitéz osztályhoz hasonló polgári nemzetőrség és lelkes honvédség alakult, melynek vitéz tetteit meseként halljuk mai rokkant honvédjainktól, melynek hősiességét történetünk részben följegyzé,

részben még ma is munkálódik azon, hogy a nemzet tiszteletét és hálóját kiérdemelt 48-as bajnokaink kéjes erényekkel dicsőített szabadságharczát a hon aranyemléktáblájára jegyezze föl, mikép az öröm és bánattal egyaránt gazdag kort állítsa a mai fiatalság elé, és példát adjon a jövő sarjadék édes kötelekének, mely őt a honszerelmennek büszkeségében a századok óta alkotmányos szabadsággal élő nemzetéhez csatolja.

Menj ki a honvédmeházba, s beszélj e hős hadjárók rokkantjaival, kik becsesbek előttünk a föld minden teremtményei fölött, mert Isten is úgy akarta, hogy élő bizonyosságot tegyenek a haza ifjúsága előtt ama bajnoki téteményekről, melyek csak akkor nem esnek a feledékenységre, ha apa fiának, s tized iziglen szavakban mondják a történeteket, ha halljuk ének és dallamaikat, ha elbeszéli egykori huszárjaink eseményeit, ha regét regére mondanak, de melyek költészetünkben, zenénkben, irodalmunkban, történelmünkben meg vannak örökítve. Mily vének ők már, s mégis mily életteljesek, a hosszú s rövid csatákat kiállott test él még, rugékony s lelkük buzgósága ma is felelősséget bennük egykori dicsőségüket, mely e hon halhatatlansága eszméjéért lelkesítő szózatában hangozik felénk; de gyengék ők, a test pihen, testvéreik és gyermekeik nyugágyat adának nekik; hadd szaporodjék életerejük, hadd tartsanak áldomást, lakomát, mulatságot, ünnepet; a nemzet ünnepeit ülik ők; s kancsót adjunk kezükbe meghalt bajnokaink véres mezején termett éditő italokkal, élénk öröm és vigasság ömledezzék kebelükből; ki tudja gyermekeink meddig láthatják még e barna átvilágított vitézeket? ki tudja ifjaink meddig hallhatják hősi kalandjaikat? ki tudja apáink meddig szoríthatnak testvéri kezét? s végre ki tudja, ha kimultak ők, koszorús lételők egykori nyomára fogunk-e akadni? Siess! nézd meg a sebecket, s győződj meg, hogy szerencsés diadal alatt nyerték-e azokat, győződj meg, hogy rokkantjai ők ama honvédeknek, kiket Battyányi miniszterelnök gyűjtött egybe: „Szeretett magyar hazánk láthatárán veszélyes felhők tornyosulnak; szükséges 10,000 főből álló rendes nemzetőrség. A haza bizalmasan várja fiaitól, hogy a királyi trón, haza és alkotmány védelmére az ország zászlója alá mielőbb sereglenenek!” A „rendes nemzetőrség” csakhamar „honvéd” nevet nyert, mely név Kisfaludi egyik verséből származik. Mészáros Lázár, nagy munkásságot fejtett ki az ujoncz had szervezésében. E 10,000 honvéd, mely rövid időmúlás után a zavargó szerbek ellen küldetett, képezte magát a 150,000-ig emelkedő honvédségnek, mely

europaszerte bámult hősiess vitészsége által annyi diadalt aratott a harcok mezején.

Bajtárs! ha habozol elődeid fényes győzedelmei, menj Budapestre, hazád fővárosába. Rákos mezejéhez közel áll egy egyszerű ház, külsejéről nem is gyanítod, hogy itt diszlik azon szerény hajlék, az ország legkegyeletteljesebb épülete, melynek áldozatkész honfiak rakták le talpkövéit, s a melyben a rokkant honvédek lőnek elhelyezve; menj a szomszéd zöld pázsit borította mezőre, fiatal honvédekkel fogsz találkozni; hadd őket katonáskodni, nekik való a fegyver, ők leendnek utódai hajdani bajnokainknak, ők még nem honvédek, tanulniok kell, hogy azokká lehessenek; hanem menj egy angol mértföldet a főváros felé, egy széles palota fog szemedbe tűnni, homlokzatán aranybetűk hirdetik, hogy a „M. K. Honvédségi Ludovica Academia“ előtt állsz; lépj termeibe, s ismét a régi honvédekkel találkozol; ott ülnek együtt ők, hadjáratokat terveznek, s miként kelljen a magyarnak ma csatározni; ők nem rokkantak, ép testük, szellemük, kedélyük; elvük megsebeztetett tán egykoron, de az idő, s az enyhe égaj, Afrika forrósága vagy a Polus fagyja behégeszté a sebeket, s hazánk újjáalakulásának nagy eszméje vissza varázsolta őket mint jó polgárokat, hogy öntözzék a virágot termékenyítő szerével jó kormányunk nagy munkája alatt előállt új nemzeti védszellemet.

Bajtárs! ha kétkezel bajnokaink vitézi tettein, jer közelebb ez épülettől; azon ősz vezérek, kiket a hon nevelt, hogy honnevelők legyenek, egy teljes élet multból oktadják apródjainkat, hogy tiszték váljanak belőlük, reájuk szükség van, miként mihamarább oltsák ezekben szellemüket, drága szükség, s ezt pótolni kell sürgősen, mert rövid az idő, s vezéreink sem fiatalok, hadjuk a tanárt tanítványára, abstractumában éljenek a hadi tudományoknak; de jer a lombos fák hús árnyékában azon hosszú fal elé, mely mögöl egy kis haranggyászszos kongása sietve jelenti leszállását egy koporsónak a földek országába. „Feltámadunk“ van e falakra írva fel-tá-madunk hirdeti e bús harang a város keresztény érzelmű polgár népének, mely koszorút visz szerető, rokon és családnak, kik itten nyugszanak. Nincsenek egyedül ők, a sok kereszt nagy földalatti társaságot jelez; a sok kereszt közt egy dombocskán, hol egykoron a szent feszület állott, egy hatalmas mausoleumot állított föl a nemzet s Battyányi szent tetemét helyezvén e mély, setét, rideg falak közé. Kérdezd ez emlékoszlopot, kik voltak bajnokaink? hallgat a sir, a túlvilági lények országa tárul föl képzeleted előtt, egy szellemcsoportban egy-

más mellé sorakoznak a nemzeti vértanuk, más sirokból jöttek ide, hisz a föld alatt sem pihenhetnek a hazának legjelesb fiai, kik a nemzeti szabadságot, az ősi jogait védő nemzet alkotmányát és kormányzati függetlenségét a vérpadig őrizték, míg len az idegen szellemű katonai hatalom korlátlan despotismusa hó-börtös eszelősséggel üzte fölöttük borzasztó játékát.

Bajtárs! menj alföld rónájára, egy pásztor fiú egy homokdombra vezet; mihelyt szinterét a szabadság harcnaak elérte egy gyalogút vizsír helyére a dieső magyar hadsereg viráginak, tizenkét tábornok és egy ezredes nyugszik itt: már ne kérd, kik voltak bajnokaink, ők a közjó, szabadság és becsület ügyében áldozták föl életöket, ők a leghivebb tagjai voltak a nemzeti testületnek, a honfiúi tisztaságot, becsületet és erényt a harc tüzében sem szeplősítették meg soha, műveltségük szülte erényeik szerencsés lelkületét nemesbiték magyar harcosainknak, cselekvésben észszerűek valának s felbirták ébreszteni honvédjeink nemes érzületét; csak egy hibájuk volt, hogy a leghevesebb szenvedélyvel védtek a hon érdekét, s ezen hibát a bitófa jutalmazta, melyet despotikus osztrák katonák ítélőszéke jelölt ki a fogoly hazafiak számára a nélkül, hogy lelkiismeretükkel számot vetettek volna, mérlegelték volna azt, ismeretesek-e előttük a magyarországi jogviszonyok, ismerik-e a foglyok ügyét, csak hogy a törvényesség színében mondhaszák ki verítéletüket a világ előtt: halált mondtanak nagyjaink fejére. Egy kő borítja a kivégzettek nyughelyét, s nemcsak az aradi polgárok, de az ország távoli részeiből alföldre utazó magyarjainkkal találkozunk e nemzeti siremléknél. Gyakran gyászos jelenetnek lehetünk tanui az elmúlt években. Míddőn alkotmányunk hajnalát még csak egy bágyadt, gyöngy pir kezdé befutni, sokan térdeltek e pusztá földre, imádkoztak a honért, az elcsett bajnokokért, a nemzet vértanúieért s szomorú arcokat láthatánk minden oldalról.

„Az egyenjogositott nép a függetlenségi harc alatt tündöklött leginkább polgári erényeivel.“ Horváth Mihály csodálatának e részben így adott ki fejezést: „E népváloban nagy, bámulandó volt haza- és szabadságszeretetében a fölmerült minden fényes jelenetek, minden szívemelő események közt a nép hazafisága és más polgári erényei tündöklének legfényesebben és gerjeszték a szívet a legmagasztosabb érzelmekre. Minden egyes a nemzet tömegéből kitünő alakok nagysága elenyészik a nép nagysága mellett.“ A függetlenségi harc idejében — így szól Kerékgyártó Árpád — vivatott ki állhatatos erőfeszítéssel politikai átalakulásunk

körében mindaz, miől a felvilágosultabb honfiak valaha csak képze-
lődni is alig mertek, a sajtó szabadságtól, a törvényelőtti egyenlőség-
től kezdve a felelős, független parlamenti kormányig. Ekkor tanusi-
totta leginkább a nemesi osztály, mily nagy mérvben sajátja a magyar
jellemének a jogérzet és nagylelkűség, midőn minden kiváltságait és
előjogait, nemzetiségi különbség nélkül, az összes nép javára önként
és egyszerre feláldozta. „A fellázadt népség kibékítését
— mondá a minisiterelnök az országgyűlés előtt — a kormány
oly módon kívánta elintézni, hogy még a Mindenható
is azt mondhasssa a magyarról: e nemzet megérdemli
a szabadságot.“ Ekkor haladott messze túl a nemzetnek erélye,
bátorsága és vitézsége minden korábbi példákat; mert bár a szomsz-
zédállamok majd mind ellenségesen viselték magokat szabadságunk
ügye iránt, bár az országnak 4--5 fféle nemzetisége fölfegyverezte-
tett a magyar ellen, bár az északi óriás haderejének legjava is betört
hazánkba, és egyszerre 370,000 harczedett katona 1200 ágyúval
tapasztalt vezérek alatt működött ujoncz hadseregünk ellen, melynek
több mint hatodrésztét kormányunk fölfegyverzeni sem volt képes:
mégis nem az ellenségek nagy tömegeinek fegyverei által döntetett
meg a magyarok ereje, hanem ármányok tétették le a honvédekkel a
fegyvert.*)“

A politikai viszonyok polgári védhadrendszerünket is a sirba
vitték, és félig élő szegény magyar nemzetünk sokat szenvedett a
provizorium nyers katonai eszközei alatt. Sirtak a honvédek, a tisz-
tek külföldre távoztak vagy beosztattak a cs. k. hadseregbe; a pol-
gárságból a cs. k. hadseregbe soroztattak be ifjaink, s következett a
katonai dressura, mely elnyomta a kebeleikbe zárt hazafiúi érzést, a
nemzeti szellemet, azt is, a mit emberiségnek neveznek, s a mi még
a magyarból megmaradt, teljesen elenyészett az osztrák subordináció
alatt; az osztrák hadi fegyelem állattá tette az embert, tömlöczbe,
fogságba, várakba, hurczolták a magyart, hazánkat elárasztotta a
bécsi kormány katonasággal a leggonoszabb fajtából, melynek más
becsületérzése nem volt, minthogy engesztelhetlen, határtalan sziv-
vel sértse a magyar polgárokat, állja el a kulturának útját, teremtsen
egy más államgépezetet, szervezzen új közigazgatást, nyisson utat a
szomszéd államok kereskedelmének, gazdagodjanak azok, Magyaror-
szág kormányzati központját Bécsben megerősítse, s szegény lakosaink
e vérszopóknak minden segély és megmentés nélkül ki voltak téve: egész

*) Kerékgyártó VII. R. 1874.

Magyarország a bécsi kormány számára csak egy fejős tehén vala, hivatalaink bárányok, melyeket per fas et nefas nyírni kellett, a meddig az idő engedé: ennek őre és végrehajtója pedig az idegenszellemű cs. k. hadsereg volt, mely hasoká tartotta volna államunkat zabolában, mi meg függetlenségünk és önállóságunkért a komoly lépéseket elejtve csalálmakban ringattuk volna magunkat: ma még itt nem állnánk, s ki tudja volnánk-e. *)

Azonban mint mondtam: az idők változtak s hazánk szabadságát, alkotmányát visszanyerve, a fenállott katonai rendszer sem fel lehetett meg az alkotmányos szabadsággal járó nemzeti biztositásunkra: az állandó hadsereg mellé alakítottatott mai honvédségünk.

Ezen történeti visszapillantás után lehetséges csak a mai ifjúsággal a honvédség magasztos eszméjét megismertetni, mely alkotmányunk és korától egész a jelen szabadelvű kormányunkig nemzetünk statuséletéhez képest erőteljesen, népiesen fejlődött, s nemsokára azon stadiumra lépend, miszerint az idegen szellemű költséges állandó hadsereget fölöslegessé teendi, s mindaddig, míg a humanismus azon tökélyét el nem érjük, hogy mi emberek, embermészárlók lenni megszününk, hazánk védbástyája a polgári védhad-rendszerre épülend, melynek talpköve erős, mert több százezer honvéd dolgozott azon.

B a c o n elméletének barátja lévén, kutatásom tárgyává tettem hazánk történetét, s a különböző időkben kifejlett védhad-intézményünket. Ezt egy bevetvea mai tapasztalással a következő megállapodásra jutottam:

Mindaddig, míg a külföldi államok fegyveres erejüket nagyobbitják, mindaddig, míg az emberi érdekek biztositása fegyveres hatalomtól fog függni, míg ezen hatalom hanyatlásnak nem indul, míg egy nemzetközi katonai kongressus az államok fegyveres erő nélküli békés fejlődését ki nem fogja vivni: Magyarország államiságának eszméje követeli a véderő terjesztését, az általános védkötelezettséget, a honvédség gyarapítását, harcászati kimüvelését;

*) „Un Principe, pertanto, savio sempre ha fuggito queste armi, e voltosì alle proprie; e voluto piuttosto perdere con le sue, che vincere con l' altrui, giudicando non vera vittoria quella che con le armi d' altri si acquistasse.“ „In somma, l' armi d' altri, o le ti cascandì dosso, o le ti pesano, o le ti stringono.“ Macchiavelli Principe Cap. XIII.

Törvényhozásunknak oda kell működni, hogy egyedül a honvédség képezze Magyarhon és felséges királyi Fejedelmünk véderejét.

Sajnos, hogy a harc a lételért még mindig oly eszközök közreműködése mellett megy véghez, melyek a haladással teljesen ellenkeznek. A civilisatio mindenütt előre halad. Itt alkot egy nemzet ily polgári törvényeket, ott másokat, itt ezen állami berendezést ápolja, ott másikat, emitt ezt tartják a népek fejlődésük előnyére, amott azt, bárhol tekintünk szét az életben, óriási változást találunk „hajdan“ és „most“ között, csak a mult idők ódon, sötét, nyers katonai szellemét nem lehet még kiirtani. Rendkívüli haladást észlelünk a francia forradalom óta, midőn a politikai, socialis és vallási átalakulások fontos jelentménye szabad mozgást nyert, a népszabadságos élet virágozásnak indult, új konstitutionális ültetmények jöttek napfényre melyek a „Liberté, Égalité és Fraternité“ nagy eszméit vésték az emberiség keblébe; megváltozott a nemzetek védhad-intézménye is, de nem oly mértékben, mint azt a haladás követeli: szóval előmenetelünket a társadalmi és az iparos életnek legparányibb folyondárában észleljük, csak egyedül a hadirendszer az, mely a sötétség országában tartja és vonja vissza az emberiséget. Mi pedig a felvilágosodás századában élve menekülni igyekezünk mindenképen ama fénysugarak elől, melyeket a civilisatio áraszt szét létünk minden zugába, oda is, hova az örökösen egyforma természetnek életet gyújtó világa sem hathat ki. A civilizatio világában lesz valami kápráztató, mintegy lidércz fény, mely téves előítéleteket gerjeszt bennünk, és mely téves előítéletek határozottan arra vezetnek, miként állandó hadsereg nélkül civilisatio nincsen, ergo e blasirt fogalmak szerint a haladás diktálja a hadsereg fentartását. Valóban furcsa egy civilisatio az europai művelt államokban, hol a humanitás a népnek minden rétegében rég utat tört magának. Az ember csodálkozása bámulásig csigáztatik föl, hogy a szerencsétlen europai kultur államok állandó fegyveres erő nélkül nem existálhatnak. És mily pressioval állittatik ez elő? A cs. k. hadsereg elől — például Magyarországon — mindenki ritka kivétellel menekülni akar. Mióta törvényeink általános védkötelezettséget róttak a nemzetre, az ifjúság a honvédségnél kívánja hadkötelezettségét véghez vinni, mely intézmény van csak képesítve a hazafiság érzetében felgyult kebel égi tüzenek magasztos isteni lángját éleszteni, de egyetemi polgárainknak, művelt magyar ifjainknak alkalom és mód nem nyújtatik erre; ők mint önkénytesek köteleztetnek a cs. k. hadseregben szolgálni, ők alá

vannak rendelve a német kommandónak. Egyáltalában védhad-intézményünk nem is bastard, sem fehér, sem fekete. Most béke időben is nagy zavarra ad okot a honvédség és közös hadsereg egymásközi surlódása, miféle egybebonyolodott zürzavart fog támasztani a harc idejében? Ezt előre következtetni helytelen nem volna. A honvédség hatalma honunkban elenyésszik a közös hadsereg mellett. A közös hadsereg adja a hangot. A honvédség — habár csak szellemben követi a parancsot, mely kételvű. Kérdjük, lehet-e a hadiintézményt a kételvűség alapján kormányozni? Lehet-e a honvédségnek a cs. k. hadsereg parancsait respektálni, vagy viszont fogja-e csak meghallgatni honvédjeinket a hadsereg? Soha. Méltó indignációval tapasztalhatjuk tehát, hogy honvédjeink azon katonai álláspontot, melyet a közös hadsereg elfoglal, nem fogja, s nem érheti el, okaink erre nézve különbözők, s nem csak politikai értékűek, hanem főkép a taktika tekintetéből kétes kimenetelt biztosítanak polgári védhad-intézményünk számára. Magyarországon a közös cs. k. hadsereg feloszlata és honvédelmünk rendszeres szervezése biztosíthatja csak fennmaradásunkat, mindaddig, meddig szomszéd államaink katonailag szervezkednek, erősbülnek; ha ők az állandó hadsereg fölös voltát elismerik, akkor hazánknak sem lesz erre szüksége, s ekkor fennmaradásunk már nem honvédelmünk, hanem miként b. Eötvös mondá: a kultura kérdése leendő; a csendes béke lágy öleiben ápolhatjuk életünket.

Míg tehát az idő és alkalom eljövendő, hogy az emberölő eszközöket félre fogjuk tenni, miként pusztán az ész is elegendő lesz egymás szembe szállására nézve, az államok hadrendszere volna valahára szabályozás alá veendő. Az egyes államok tartoznak az utat előre egyengetni, s egymással közös associációba lépve elhatározni a hadi létszám leszállítását. Ez azonban ellenkezően áll. A katonaság azon elem, melynek egységes szelleme egy compact tömegben fölül kezd emelkedni a valláson. A katonaság az, a mit napjainkban magasztalunk. A vallást aláássuk. Minden ember legyen katona. Mindent a katonaságért. Semmit a vallásért. A katonaság emeli a hűsöget, hazaszeretetet, vitézséget, bátorságot, becsületet, erényt, közszellemet, jószívűséget, állandóságot, igazságot, mértékletességet, humanitást, a munkásságot és a szorgalmat; a vallás a demoralizációt és tétlenséget; legalább ezen érvekkel harczol a katona a hadügyért, s ott hol fölfoghatóvá nem teheti magyarázatát ellenfele előtt, oldaltegyverésre utal, majd az megérteti azt. Pedig nem kényszerítették mindezekre a katonasághoz besorozott ifjú? Vegyük példába. Midőn valaki azon kort éri el, hogy önexisten-

czíja követelte hivatására kell gondolnia, vagy tán tanulmányait el sem érte, itt van a korosztály s állításhoz kell mennie. Megszünik ember lenni. Mint a barom visitatio elé állítatik a maga mezitelenségében, s tetszés szerint alkalmas vagy alkalmatlannak deklaráltatik, aszerint, a mint az orvosok vagy sorozó bizottsági tagok a keserve- sen keresett s a leállítandótól kicsikart frankokat elzsebelik, vagy a miféle rokonságban áll az illető az obersterrel. Ha akarom a cs. k. hadseregbe, ha akarom a honvédséghez soroztatik be. Ez egy gyenge szeszélytől függ. Félelmesen a zászló alá áll az ujoncz, föltartja kezét s hűséget esküszik; keble, szive, s esze negatívóját persze elhallgatja. Ő katona lett. Szabadságra engedik. Behívják. Három év mulik el a legszebb életéből, három év szakítottatik ki munkásságából, iparából; szenved, kinlódik, rontja szellemi s fizikai erejét ez idő alatt. Elveszti hazaszeretetét, megszegi hűségét, nem tartja korszerűnek a vitézséget, és fölöslegesnek a bátorságot, a becsülettel nem gondol, az erényt az erénytelenséggel cseréli föl, megszünik jószívü lenni s változó jellemet ölt, itéletben igazságtalan, s ugyanaz lesz tetteiben, humanitásáról szó sem lehet; ő megszokja a tétlenséget, s a volt szorgalom, melyet a magán életből hozott magával, teljesen elenyécszik. Ez a tulajdonképeni katonai erkölcs. A mi az élet praxist illeti, azt ez idő alatt a polgári életben is elsajátítja. A mi az ismeretet illeti, az kevéssel lesz több a katonaságnál. Letelt a három év. Az állam tartotta őt el ez idő alatt. Nem tett semmi hasznót. Izzadt, fáradozott a gyakorló téren, s nem tudja miért. A fegyverforgatást két hét alatt is elsajátíthatá, s ő három évig lett ebben képezve. Visszatér a polgári életbe, azt sem tudja mi volt ennek előtte, elfeledi mesterségét, s ha ismeri még, nincs hozzá hajlama, teljesen ellustult, könnyelműen ohajt itt is élni. Ő oly fiatal, s már is kereset képtelen! Ez haladásunk egyik ellentétes példája. Képzeljük ezt most nagyobb keretben. Mily hátrányos az állandó katonaság az emberi nem fejlődésére. Fény, pompa, kényelem, önkény, tétlenség, hamisság, szemfényvesztés és cifra nyomoruság virágai a katonai életnek, s az emberiség öntözi, plántálja, csakhogy hervadásnak ne induljanak. „Mi az igazság?” kérdi a hajdani kulturrontó római kormányzó Pontius Pilátusként a mai korszellem a népeket, s válaszul folyton újabb emberölő eszközökkel állanak elő. A porosz francia embermészárlástól egész a porosz-német vallás üldözésig az emberi nem fejlődésében egy óriási visszaesés idéztetett elő. S ki, mi e hanyatlásnak főtenyezője? a tulterjeszkedő porosz katonai kaszt szellem, mely majmolásra kény-

szeríti az európai kultur államokat. Mi lesz, ha mindnyájan katonák leszünk? Képesített katonákká nőjjük ki magunkat: az ügyvéd karddal védendő ügyét, az orvos mindent késsel gyógyítandó, a pap stolája lesz az oldal fegyver, azzal fog keresztelni, a bíró a feszület helyett a fegyvert teendő az egybekelő házastársak elé, s katonák fogják holt tetemünket elégetni? . . . Csalatkozunk, ha hisszük, hogy a „haladás“ meg fogja engedni, hogy a katonai szellem annyira föltülemelkedjék. A mai küzdelem a lételért ki fog bontakozni régi formáiból, a honvédelem népies értelemben fog fejlődni, s a létel, a haza, s az alkotmányos szabadság biztosítása nem fog egy állandó katonai hadseregtől függővé tétetni: a haladás szállítsa le az államok hadi létszámát, kissebbitse a hadi költséget, fordítsa azt csendes kulturfejlődésünkre, és békés uton fűzze össze a népek érdekét: alapítsa meg a nemzetközi kapcsolatot, s kösse egybe a nemzetek szívét a humanitásnak láncolatává.

Szükséges, hogy a nemzet a humanitás lobogóját elől vigye, mindig versenyezve előre haladjon és hivatását helyesen felfogván, századokon át hiven és dicsőséggel teljesítse azt! A humanitásért egy nemzetnek sem kell egyéni állását és nemzeti jellegét feláldoznia. A mit a katonai szellem ront, azt a humanitás elősegíti. Ez emeli a szellemi és anyagi jólétet, a tudományokra buzdítja az embert, felvirágoztatja a művészetet, erkölcsi, társadalmi és alkotmányos élet tekintetében egy eszményképet állít a népek elé, a humanizmus a tökély csálhatatlan útmutatója, s mint ilyen a civilizatio egyik jelentékeny faktora. Ő az igazságszeretet, mértékletesség, kitartó munkásság, törvénytisztélet, hazafias jótékonyság, fátyolozatlan jellem, dics- és pénzvágy nélküli ügybuzgalom istenasszonya, melynek Herder mindenütt oltárokat szentel. Ennek zászlóját fogja tehát a haladás előllobogtatni, melyre „Oszlassuk föl a rendes hadsereget!“ fogjuk írva találni. A haladás a nemzet- és népek fegyveres erő nélküli békés fejlődésére fog hatni. Az államkormányok ezt egy nemzetközi katonai kongresszus által létesíthetik. Az emberiség jogérzete és a személyesség becse kívánja ez eszme megtestesülését. Míg ez oda jut, a hadi intézményt nem szabad elejtenünk. Sőt nekünk Magyarországon — dacára kosmopolitai fogalmainknak — be kell látnunk, hogy a védhad-ügyet tökéletesíteni szükséges, hogy szomszéd államaink fegyveres erejéhez képest magyarjaink harcuképességét elérhessük.

Ha a magyar honvédséget mai nap közelebről vesszük szemügyre, látjuk, hogy csak embryóban van, s egy láthatatlan pontról egy nyomás gyakoroltatik reá, úgy hogy akar kifejlődni, akar, de mint a nehéz álm alatt kevés önerővel bir. Egy kevés inhallatióra volna szüksége, egy kis szellőre, hogy szabadabb lélekzetet vehessen magának. Jóllehet a katonai intézmény ellen opponálni a katonai élelben megboszulja magát, a gyakori esztelen rapportok, melyeket vissza kell vezetni az ököljog korszakába, mintegy veszélyes férgai az elvetemedett szilaj önkénynek, sötét börtönbe kísérik az alantast, ki feljebbvalójának nagysága előtt az igazságot megvilágosítani állana szerény és nemes kívánatában, de mégis, ha maga az intézmény ellen határtalan tisztelettel viseltetünk, sajtónk és a közvélemény megfogja engedni, hogy katonai dologba is merészelünk avatkozni, a nélkül, hogy engedelmet kérnénk parancsnokságainktól ez iránt, és nem opponálunk a honvédségi intézmény ellen, csak egy két ujmutatást akarunk tenni ama visszás körülményekre, melyek hátráltatják honvédségünk kifejlését. És megengedi ezt sajtónk tenni azért, mert hisz minden honpolgárnak szíven fekszik, hogy a honvédségből ne egy katonai czopfos kaszt, hanem egy hatalmas polgári védhad-sereg képződjék.

Miután Magyarország védrendszerével vissza nem maradhat, miután ki tudja meddig fog tartani, hogy magas kormányunk honvédtisztai kapacitásainkat a bizonytalan jövőben (egykoron) tartandó nemzetközi katonai kongressusra fogja kiküldhetni, vagy tán honunk lesz ez eszme második kezdeményezője, a humanitásnak előharczosa; erkölcsi feladata minden honpolgárnak fáradozni a honvédség tökéletesítésén, hogy régi honvédeink szelleme az újabb hadi tudományokhoz simulva fentartassék.

Első a szellem.

Második a tudomány, mit a honvédségnek ápolni kell.

A szellem és tudomány e két tényező rendkívüli fontossággal bir arra nézve, hogy a nemzet sajkája az élet és szabadság öblében fentartassék.

Vannak honvédségünkben kisebb fraktiók, a melyek hátráltatják a nemzeti szellem kifejlését, s ezzel együtt a nemesebb polgári érzelmeket. Azért adtam elő jelen röpiratom történeti részében védhadunk nemzeties polgári szellemét, hogy lássuk, miként ez a különböző századokban megmentője volt hazánknak, és mert Magyarország mai nap szintén elfogadta az általános védkötelezettséget, megalapítja a honvédséget, ha szomszéd államaink véderejéhez képest organizál-

juk intézményünket, akkor mi lehet legszentebb feladatunk, mint hogy a polgárság érdekeinek legkisebb részleteit egybeolvasszuk honvédségünk érdekével.

Azok — természetesen kivétellel — kik számosan áthelyeztettek a rendes hadseregből honvédségünkbe, s érzelmeikből, nézeteikből, szokásaikból ki nem vetkőztek, csupán az arany zsinóros öltönyt váltották föl, képezik az egyik fraktiót, mely nem engedi erősbülését a magyar ifjúságnak, melyre tulajdonképen e haza támaszkodik, melytől ez áldott haza mindent kér, vár, remél, melynek jövője egy a haza jövőjével. Ha régi honvédjeink kihalnak, hová fog ez elidegenített szellemű ifjúság vezéreltetni? kétes, hogy a rendes hadsereg nem-e fogja honvédségünket magába olvasztani.

Eltévesztik ezek a m. k. honvédség szerepét a cs. k. közös hadsereg szerepével. Utóbbi intentioi szellemben s szó szorosán átlesznek ültetve honvédségünkbe. Tekintettel arra, hogy vész idején előjöhethet, hogy együtt fogunk harcolni, az egyöntetűség bizonyos formák között szükséges, azonban minnek oda működni, hogy a czopfot is áthozzuk azon seregből, melyről egy hadvezér mondá egykoron: „Der Österreicher ist ein guter Garnison's-Soldat, aber keiner im Feld...“ holott arra kellene törekednünk, hogy politikai helyzetünkben is oda jutván, midőn honvédségünkben önálló sereget alkothatunk.

A honvédségi név már maga karakterizálja, hogy e seregnek más a jellege, mint a cs. k. hadseregnek; ehhez bővebb kommentár nem kívántatik.

Egy másik fraktio, mely — azon törvény szerint, hogy a haza művelt ifjúsága mint egyéves önkénytesek a rendes seregbe soroztatnak — látszólag a művelt ifjúság helyét pótolja a honvédségben, s romlásnak indult társadalmunkból lön kiválogatva, sans fond, alapos ismeretek nélkül született, s elsoványodott nevelése, téves oktatása után látszólagos talentummá nőtte ki magát, s önkényt gyakorló szelleme által hatalmaskodik honvédjeink fölött: ezen fraktio a esztát megnyerni nem fogja soha, különösen mainap, midőn eszt és műveltséget kívánunk katonáinktól: ezen fraktio a honvédségnek feladatát nem foghatja föl: kevés benne az eszrit.

Kívánatos volna már, hogy a haza művelt ifjúságát mint egy évi önkényteseket nem a rendes hadseregnél, hanem a honvédségnél, és pedig a Ludovika-Akademiában üdvözölhessük.

Szomorító az, hogy a honvédségben a mondott két elem által elromlott fiatalság, szolgálattötele után visszatér polgári hivatására, magával hozván a rosz szellemet, a rosz szokásokat, gyengült phy-

sikai erőt, eltompult érzéket, s fájdalommal gondol vissza azon ügyis kevés napokra, melyeket honvéd szolgálata alatt töltött. A roszt vélemény, mintegy ragadós gerjanyag elterjed a polgárság között, a honvédség elveszti népszerűségét, elveszti magasztos fogalmát, és sem kedvet, sem hajlamot, sem előszeretetet nem támaszt azokban, kik maholnap e sereghez soroztatnak.

Egy harmadik frakcio a protektio szülte hadnagyok. -- Azok, kik pusztá szerencséből a honvédséghez kerültek, s hasonműveltségük a rendes hadsereg egyéves önkényteseivel, sőt tán ama tanulmányokkal nem bírva, de kiváló genialitásuk mutatja már, hogy a honvédségnek nagy hasznára válhatnak, privát szorgalom és egyéb ismeretek által jutottak a képzettségnek magas fokára: fölöttük a protektio szülte hadnagyok éreztetik büszkeségüket, ezeknek elégséges az, hogy az arany zsinór-, csillagot és kardot használják tekintélyül tehetős ifjaink képzettsége fölött.

Gyakran oly fraktiok hoznak itéletet a honvédek fölött, melyek észjogilag itéletképtelen tisztelkből állauak. Plato mondja: mások megítéléséhez négy erő kivántatik: tény, ész, jóindulat és merészség. Vannak honvédtisztjeink, kik a három elsővel nem bírnak, de vakmerően itélnek azért, sőt mi több a jellemet ferde színben esetelik.

Hisszük, hogy parancsnokságaink nyomába fognak jönni, hogy tehetős ifjaink rosszul kvalifikáltatnak zászlóaljainknál, tehetetlenek pedig ellenkezően. A merev nézeteket pedig hajlitandják. A honvédségi szellem csak ily formán érheti el az érettségi fokot.

A katonai tudományok honi irodalmunkban, de egyáltalában a gyakorlatban gyéren vannak elterjedve. Honvédtisztjeink, különösen a fiatalság képzettsége — bocsánat, hogy általánosságban bátorkodom megjegyezni — nagyon felületes, — only one side of the question — egyoldalú; mert inkább a társadalmi megkülönböztetés vezet őköt a rangra, mintsem a tudományok iránti előszeretetet. *)

Csak akkor lehet kilátásunk polgári véderőnk tartós biztosítására, ha a porosz honvédek képzettségéhez képest fog fejlődni értelmiségünk.

Poroszországban az értelmiséget mindenképen gyarapítják; hadviselésben rendszeren új rendszerrel lépnek föl, melynek genialis mozdulatai csak későn jutnak el hozzánk. Nem akkor kell majd tanulni honvédjainknak, midőn hadjáratba indulnak; most van itt

*) A honvédtisztek tömeges leközönésének titkát fürkészni fölöslegesnek tartjuk.

az idő, hogy azon mérgesen elterjedésnek rohanó apathiánkból ébredjünk, s képezzük magunkat mint értelmes katonák, mert őscink is azok voltak.

Mintegy hiányzik harezászati önállóságunk.

A katonai gyakorlatokon, hol a honvéd a hadiszolgálat taktikai törvényei szerint képeztetik, oktattatik, tanulja az állásokat és mozdulatokat ismerni, melyek szükség esetében alkalmazásba jönnek, hol a parancsszónak pontosan kell végrehajtani, mely alatt a honvéd álláspontjával ismerkedik meg, mely a sereg összműködésével szoros összefüggésben áll: a honvédnek már előismeretekkel kell birnia; csak akkor lesz önálló a harezban.

A katonai gyakorlatok ne történjenek erőfárasztó physikai megerőltetésben. A honvédet először oktatni kell, mielőtt a gyakorló terre állítják.

A helyes oktatástól függ honvédségünk harezképessége. Az oktatásban négy főtényező szerepeljen:

- a) az oktató képessége,
- b) a honvéd képessége,
- c) az oktatási mód,
- d) az oktatás tárgyai.

Honvédségünknel néha nem vétetik tekintetbe, hogy ki oktasson, az sem, hogy kinek képességéhez képest és miként; továbbá a tárgyakkal sem vagyunk tisztában.

Az oktató tudományos ismeretei mellett a humanitás, türelem és hivatása iránti előszeretettel birjon. Sokszor a legpedansabb tiszt vagy altisztek kényszerítik a honvédeket végig hallgatni azt, a mit előbbiek csak mondanak, de maguk sem nem értenek, sem nem követnek. Előfordul olykor, hogy a honvéd előjáró, ki iskolát tart, nem fordítja figyelmét az oktatásra, csak tünteti magát; az a mit előad, csak gyári imitatio, nem kész áru, csak formaszzerű dolog, mely a honvédek értelmét fel nem költi, a mit némely honvéd százszor is hallott; ennek daczára ismerete sem több, sem kevesebb. Időtöltés, időpazarlás.

Ha a fiatalságnak lényegtelen dolgokat előkerpelünk, kisebb mértékben tanultabb lesz, de nem értelmesebb, s nem ügyesebb a tanultak hasznosításában.

Nevetséges és visszaható némelykor a honvédlaktanyák legénységi iskoláját szemlélni. Egy művelt fiatal embert ismertem, kit az előadó tiszt úr a school room praesidiumáról birkának degradált az összes legénység előtt, s az őrmester, altiszt és századkürtös aláza-

os an jóváhagyó fejbólingatással helyeslék ezt. Eszembe jutott ekkor Fábius Maximus, ki hajdanában juhocskának neveztetett bárgyusága, butasága, együgyűsége miatt, és mélyen elrejtett ismereteit, lelkületét és eszét nem fedezték fel benne. — Ama honvéd tán már gyermekkorában szárnyalta túl a hadnagy úr lángoló eszét, s ő nem juh, ő birka; a hadnagy úr Krisztust káromló szava mondta ezt. Mi rejlik e lényegtelen dologban? az: hogy azon művelt fiatal ember magasb képzettségénél fogva szelleme magasb régióban cirkált, magasb szempontból fejté meg a hadnagy ő hozzá intézett kérdését; a mit ez természetesen nem értett.

Annak fájdalmas következményei vannak, hogy a roszt oktatás mintegy szokássá válik honvédségünkben, ezáltal elfojtatnak a legnemesebb tulajdonok, melyek csirája a legkorlátlanabb észben is el van terjedve, sőt az ily rendszertelenség okul szolgálhat ritkábban arra is, hogy a különben eszes honvéd akaratellenesen cselekedjék, vagy pedig rabszolgai félelembe süljed.

Már ezen indokok is eléggé sürgetik, hogy a magyar esprit du corps és a magyar point d'honneur kifejlése fölött önmagunk gondoskodjunk.

Parancsnokaink, vagy parancsnokságaink systematice oltják a honvédekbe a gyakorlati ismereteket. — Sok időt polgáraink úgy sem töltenek a honvédségnél, a katonai ismereteket, a hadi tudományokat, a valóságos hadi szellemet ez idő alatt lehetetlen elsajátítani. Katonai iskoláink nincsenek. Az egyedüli Ludovika Akademia. Van egy rendelete a magas ministeriumnak, mely készakarva kötelezi a honvédeket a katonai iskoláztatásra. Ez roszt jel. Holott minden egyes honvédnek a tudomány iránti előszeretet és köteleességből kellene e helyet fölkeresni. Az igy iskolázott honvédekből félképzetségű tisztetek válandnak. Vannak tiszteti képezdék. Mint a szajkó magolják be a fiatalok a tereptant, a hareztéri szolgálatot, s tán még négy-öt tárgyat, s aztán képesített tisztetek lesznek belőlük; isteni félelmet gerjesztenek a művelt közhonvédekben tudákosságuk által. Miután egy félév mulva Heimerle iskolájából kerültek ki némelyek, a világ minden kincseért sem törődnének katonai tárgyakkal többé, a tudományt nem is ismerik, mitéle fán termett. Hisz minek tudomány, minek szakismeret, a nyert arany csillag igy is, úgy is csak arany csillagot mutat, s csörögtethetik kardjukat. Már most tessék honvédségünknek fejlődni az ily kapacitásokkal. Mondom, művelt ember vagy kikel a honvédségi intézmény ellen, vagy pedig sajnálkozással túl teszi magát a tapasztaltakon.

Ismerünk képzett honvédeket, habár ranggal nem is bírnak, ismerünk jeles tiszteket, kik a haza szükség és béke idejében biztosan számíthat, katonai ismereteik által mindenkor nagy szolgálatot fognak teljesíteni; de elenyézik gyér számuk a honvédségben. A magas kormány tehát jól fog cselekedni, hogy ha az ugyis nagyobb-részt szabadságolt állományú honvédekre tekintettel leend, és alkalmat nyújt arra, hogy „gyakorlati alkalmazásokban gyenge, magasabb kiképzés után nem törekszik, előléptetésre egyelőre nem alkalmas!”-féle hiányokat pótolhassák. *)

Ez szép kontraszt a honvéd képzettségének meghatározásánál. Az illető, kiről itten szólunk, magánhivatalnok volt, s még honvédnek sem lett besorozva, tapasztalatvágyból járt föl a jeles Tóth Ágoston czredes fölolvadásaira a pesti m. k. egyetemen.

Másfél évig érdeklődött a hadi tudományok iránt, mely honi nyelvünkön adatott elő. Véletlenül besoroztatott a honvédséghez, s annál nagyobb előnyt látott az előadásokban. Kijárt Tóth Ágoston ezredessel és Paxy Károly őrnagygyal a katonai felvételekre, rendesen eljárta az előadásokra, szóval páratlan előmenetelt mutatott a hadi tudományokban. S a vizsgát 1872-ben jelesen letette; szolgálatban sem volt utolsó. Három negyed év után egy dekretumot küldött neki a kerületi parancsnokság, a melyben szemére veti, hogy nem törődik „magasabb kiképzéssel” után, s ezért — a nélkül hogy kérte volna — nem léptetett elő. — Könyörgünk alásan, nagyon téves principiumot látunk abban, hogy a mit egy a ministerium által kiszemelt 12 tagú törzstiszti bizottság jónak, jelesnek, és alkalmasnak mond, azt egy pár hadnagynak, vagy talán zászlóaljnak időnkint összejövő tiszti konferentiája megdönti, mely ki tudja miből itél, szóból vagy papirosból, hallásból vagy biztos forrásból, gyűlöletből vagy irigységből, ismeri-e az illetőt, vagy csak hallott felőle harangozni, sőt tán, ezen kis tekintélyű clubban is fészket verte föl a protektio, vagy talán azért találtatott alkalmatlannak, mert — a lipótvárosi templom kupolája bedült? más okot alig hozhatnánk föl. — Ez ugyan csekélység, valamint az is csekélység, hogy magát valaki főbe lövi à la Cziriak, hasonló okok miatt, hanem épen az ily kicsinységek rontják meg honvédségünkben az egészséges szellemet. Hogy a fontosabb dolgokban is különböző dolgok fordulnak elő, azt ujjainkról leszámíthatjuk, nem mindent lehet a nyilvánosság terére hurczolni különösen a honvédelem kényes ügyében.

*) M. k. pesti I-ső honvédkerületi parancsnokság. 1873. május 20.

„Hassunk, alkossunk és gyarapítsunk“ ez korunk, jelszava, de schol sem bizonyulhat be szebben, mint a polgári védhadintézményben; itt sok a tenni való, hogy „az előfordult hiányokat javítsuk,“ sok a javallani való, hogy honvédségünket jobban minősítvényezzük. De nem egyedül a parancsnokságokat terheli a vád, hanem mi önnönmagunkat, nekünk kell téves dilemmánkból kivetkőzni, ha azt akarjuk, hogy védhad-rendszerünk azzá fejlődjék, a mivé lennie kell. Ereje, tehetsége és hivatása van társadalmunk minden osztályának, ezeket a polgári honvédelemnek szent ügyeért mielőbb kell egyesítenünk, hogy aztán, ha megér az eszme az állandó hadsereg felosztatásában, legyen képesítve honvédségünk azt pótolni.

Első teendőnk közé tartozik a magyar katonai szakképzettséget — az újabb hadi tudományok szerint — honvédségünkben előmozdítani, s azt akként átalánosítani, hogy minden egyes honvéd szép katonai képzettséggel bírjon.

A szaktudományokat művelni kell.

Tóth Ágoston mondá: „az értelmiséget már béke idején lehet sőt kell ápolni és gyarapítani, megvetvén így az alapot egy tökéletesen harczképes magyar hadsereg kiképzésére.“ Hasonlóan szól Terstyánszky Ágoston; ő a honvédségnek egy nemzeti sereggé való alakulását a tisztikar katonai és polgári műveltségétől teszi függővé: „a honvédtiszt képes legyen magát mások előtt értékesíteni; miért is ő csupán látszólagos kiképzéssel be nem érheti, neki törekednie kell, hogy behasson a hadi cselekvőség lényegébe és a szükséges polgári ismereteket, társadalmi műveltséget elsajátítsa.“ És ha a hadi történelmet keressük föl, Plutarelnál azt találjuk, hogy: „a lacedaemoniak legfontosabb dolga volt az ifjúságot a hadi kötelességekben oktatni; azért midőn tőlük Antipater 50 ifjút követelt azt válaszolták: „„e helyett inkább kétszer annyi felnőtt férfit adunk.““ Platonál találjuk, hogy Sokrates az ifjúság nevelésében ekkép tanítá Hippiazt: „„az ifjúságot a haza védelmére kell nevelni, oktatni, mint tette Sparta.““ Xenophon a régi persák katonai oktatását dicséri, és azt monndja: „a katonai oktatással a jó cselekedeteknek kell párosulnia.“ Scipio mondá: „ne álljanak a csapatok önálló gondolkodás nélkül sakkfigurákból.“ Hunyadi seregét szerette: „nemcsak hogy becstüllek benneteket, mert törvényeinkhez melegen ragaszkodtok, hanem különösen azért, ha törvényeink, szabályaink nem is volnának, belátásból, jóakaratból teljesítenétek parancsomat.“ Homer, Cäsar, Scipio, Lucullus folyton tanultak a régi görögöktől; Sándor, Alcibiades, Epaminondas ismét előbbiektől, sőt a történelem gazdag különösen

a katonai emlékekben, melyekből ismereteinket merítve, a korszellemhez simítva követésre méltónak mondhatjuk a gyakorlati életben; különösen ma, midőn nemannyira a lelkesedés mint Zrinyi, Rákóczi, Washington és II. Frigyes idejében nyeri meg a csatákat, hanem az ész.

Egy polgári védhad-egylet alapítása a kor egyik igényét töltené be.

Ez egylet tudományos színezettel birjon és legyen célja a szab. állom. honvédek katonai képzettségére törekedni.

Eszközei ez egyletnek legyenek tudományos összejövetelek, általános érdekű katonai- és rendes szakfelolvasások, saját havonkint megjelenő folyóirattal.

Tárgyaltassanak ez egyletben polgári védhadrendszerünk újításai, változásai; ismertessenek meg időközönkint a külföldi hadszervezés- és újbbi rendszerek. Olvastassanak föl hetenkint értekezések, külön altisztek, tiszték és törzstisztek számára, hogy így a hadi tudományok általánosíttassanak. Erre honvédségünknel szükségünk van.

A ministeriumtól vagy parancsnokságoktól eredő újbb rendeletek és szabályok ismertettessenek meg; mi különösen fontos a szab. állománybeliekre nézve, kik csak egyszer egy évben, vagy hosszabb időköz után tesznek szolgálatot.

Az egylet összeköttetésben álljon külföldi szakegyletekkel. Az egyletet a szabadelvű atyai jó kormányunk is pártfogolja.

A tudományok a honvédséget nem engedik beteges állapotba jutni s egyszersmind eszközül szolgálnak arra nézve, hogy az állam erejét erősítsék. Ha az állam véderejét növelni, és honvédségünket fejleszteni akarjuk, tekintsünk — mint ő Fensége József főherceg — minden honvédet a haza oszlopának. Ha az egyes oszlopok kidülnék, a mai katonai külhatalmakkal szemben bizonytalan az ország jövője. Gondoskodjunk arról, hogy a talapzat, melyen állunk, szilárduljon. Nekünk nem szabad, mint Patroklusnak Achilles fegyvere alá bujnia. — Nekünk honvédeknek kettős kötelességünk fejleszteni katonai ismereteinket; először mert nem állunk a közepszerűség vonalán; másodsor mert a poroszok e fölé emelkedtek. Nekünk kötelességünk, hogy Achilles fegyvereit előkeressük s megismerjük, és annak segítségével vész idején a legfelsőbb parancsnak eleget tehesünk, béke idején pedig polgári, családi s társadalmi ügyeinket előmozdítjuk. Támogassa a honvédségi intézményt minden honpolgár lelkesült erővel. S kísértse meg egy törzs- vagy főtiszti enquet a magyar polgári védhad-egylet megalapítását.

A magyar polgári védhad-egylet alapszabály-tervezete.

I. Az egylet czime, székhelye és pecsétje.

1. Az egylet czime: „Magyar polgári védhad-egylet.”
2. Az egylet székhelye: Budapest.
3. Az egyletnek saját pecsétje van e körülíráttal: „*Magyar polgári védhad egylet 1875.*”

II. Az egylet célja.

4. Az egylet célja: a katonai ismeretek terjesztése által a hadtudományok iránt érdekeltséget gerjeszteni, fejleszteni polgári védhad intézményünket, honvédelmi rendszerünk javítására törekedni, előképzettséget nyújtani a tisztii állásra, a honvédség érdekeit megvitatni, a honvédparancsnokságokat ellenőrizni, továbbá oda működni, hogy a ministerium és honvédparancsnokságok rendeletei, az oktatás és gyakorlati szabályzatok, a hadsereg vagy honvédség szervezésének változásairól a szabadságot állománybeli honvédek mindenkor értesülve legyenek.

III. Az egylet eszközei.

5. Az egylet céljának elérésére eszközökül szolgálnak:

a) választmányii és közgyűlések, melyeken az egyletnek ügyei intéztetnek el;

b) nyilvános gyűlések; Budapesten, Szegeden, Kassán, Pozsonyban, Kolosvárt és Zágrábban, hol értekezések olvastatnak föl;

c) hadtudományii rendes felolvasások, idegen nyelvek oktatása ugyan e ezélra kijelölt bizottságok által;

d) heti lap, melynek tartalmát a ministerium által kiadott honvédelmi rendelvények kivonata, a honvédelmi szakban előforduló változások, katonai előterjesztések, személyzeti ügyek, valamint a köz és választmányii gyűlések jelentése, és a vidéki felolvasó bizottságokkal való érintkezése teszik;

e) folyóirat, mely kiválóan a nyilvános gyűléseken tartandó tudományos, szak- és népszerű értekezések, és a rendes felolvasások tárgyait tartalmazza;

f) politikai, közgazdasági és társadalmi napi- és hetilapok;

g) torna, vivó- és lovaglási gyakorlatok;

h) bel- és külföldi tudományos társulatokkal, hasonzélú külföldi egyletekkel való közlekedés.

6. Az egylet a tagjai által fizetendő évi járulékokból, egyéb rendes vagy rendkívüli adakozásokból fedezi költségeit.

IV. Az egylet tagjai.

7. Az egylet tagjai:

- a) rendesek;
- b) levelezők;
- c) tiszteletbeliek.

Rendes tagja az egyletnek minden, Budapesten vagy vidéken lakó tényleges szolgálatban vagy szabadságolt állományban lévő tiszt vagy közhonvéd; katonai hatóságok és hivatalok, rendes hadseregbeli katona és bármely állású egyén katonai, polgári vagy társadalmi megkülönböztetés nélkül, ha évenként 6 forint járulékot fizet az egylet pénztárába.

Az egyletbe való felvétel a választmánynak tett bejelentése után a felvételi oklevél kézbesítése mellett történik.

Az egylet levelező tagjaivá oly vidékiek vagy külföldiek választatnak, kik az egylet érdekeit személyes tevékenységök által mozdítják elő. A levelező tagok az elnök javaslatára a választmányi ülésben választatnak.

Tiszteletbeli tagokká az elnök javaslatára a választmány által oly bel- vagy külföldiek választhatók, kik a hadügy fejlesztése vagy terjesztése körül kiváló érdemeket szereztek.

A tiszteletbeli és levelező tagok járulékot nem fizetnek.

V. A tagok köteleességei és jogai.

8. Minden tag erkölcsileg kötelezve van az egylet érdekeit tehetése szerint előmozdítani. A rendes tagok köteleztetnek a január 1-én kezdődő egyleti év első negyedében az évi járulékot pontosan befizetni; a mely rendes tag hátralevő évi járulékát egyszeri hivatalos megkeresés után sem fizette be egy év leforgása alatt, kilépettnek tekintetik.

9. A fizetési kötelezettség azon évben kezdődik, melyben a tag az egyletbe lép; az évközben belépő tagok szintén köteleztetnek, belépésüktől számítandó három hó alatt az évdíjat befizetni.

10. Minden egyleti tag oklevelet kap, melyért egyszer mindenkorra 2 frt fizetendő. A tiszteletbeli és levelező tagok azonban az oklevélért sem fizetnek díjt.

11. A tagok szabadon látogathatják az egylet helyiségeit, Budapesten, s az említett városokban, használhatják helyben a könyv-

tárt az ügyrend határozatai szerint; igényt tarthatnak a megjelenő szak-lap, és folyóirat egy példányára; részt vehetnek a nyilvános gyűléseken, részt vehetnek a szakfelolvasásokon, a nyelv-előadásokon, s alkalmat nyernek az egyesület által a vivás- és lovaglási gyakorlatokra.

12. Minden tag szavazati joggal bír a közgyűlésen és indítványokat is tehet, melyeket azonban az illető közgyűlés előtt legalább nyolcz nappal a választmánynak írásban bejelenteni tartozik.

13. Az egyesületi tagságból eredő jogokat a távollevő tagok meghatalmazott tag által gyakorolhatják. Ily meghatalmazást csak egyesületi tagra lehet ruházni. Egy tag azonban csak két más tag szavazatát képviselheti.

VI. Az egyesület ügyeinek vezetése.

14. Az egyesület ügyeit a közgyűlés és választmány intézi el.

A közgyűlés tárgyai:

a) A tisztviselők és választmányi tagok választása.

b) Az ügyrend megállapítása.

c) A számadások s pénztár megvizsgálata, helybenhagyása és a költségvetés megállapítása.

d) Az alapszabályok elfogadása és módosítása.

15. Minden évben egy rendes közgyűlés tartatik, melyet az ügyrendben meghatározott időben az elnök hirdeti ki.

Rendkívüli közgyűlés bármikor tartathatik, ha a választmány szükségesnek találja, vagy pedig 50 tag írásban kívánja.

Határozatok általános szótöbbséggel hozatnak. Érvényes határozat hozatalára legalább 50 tag jelenléte szükséges. Az elnök felkiáltással, az alelnökök s a többi tisztviselők titkos szavazat útján választatnak.

Szavazatok egyenlősége esetében az elnök szava döntő.

Ha valamely közgyűlésen 50 tag sem jelennek meg, az elnök két hét alatt új közgyűlést hirdeti, melyen a jelenlevők számára való tekintet nélkül határozhatnak. Az alapszabályok módosítása, az egyesület feloszlása s utóbbi esetben az egyesületi vagyon hova fordítása iránt esetleg hozandó közgyűlési határozat foganatosításuk előtt a ministerium elé terjesztendők.

16. A közgyűlés számára fentartott ügyeken kívül minden egyéb ügyet a központi választmány és vidéki bizottságok végeznek.

A központi választmány áll: egy elnökből, két alelnökből, két titkárból, egy pénztárnokból és tízenkét választmányi tagból.

Választandó vidéki bizottságok székhelyei :

1. Szeged

2. Kassa

3. Pozsony

4. Kolosvár

5. Zágráb; egy egy bizottság áll egy bizottsági elnök, egy titkár és hat tagból, a központi választmánynak alá vannak rendelve; s általa bizatnak meg az egylet külügyeivel.

Az elnökök és első titkár Budapesten, azaz a központban három évre, a vidéki bizottsági elnökök, a titkárok, pénztárnok, választmányi és bizottsági tagok egy évre választatnak, ezen idő elteltével azonban újra megválaszthatók.

17. A gyűlések tanácskozását az elnök vezeti s a közgyűlésen évi jelentést tesz. Ugyancsak az elnök képviseli az egyletet harmadik személyek irányában, utalványozza a fizetéseket s aláírja a titkárral az okleveleket; akadályoztatása esetében egy alelnök helyettesíti.

18. Az első titkár a jegyzői teendőket végzi, az egylet lapjának felelős szerkesztője, az egylet pecsétét az első titkár őrzi, ki azonban a fontosabb levelezéseket az elnökkel előlegesen közölni tartozik. Ugyancsak ő az egylet belső működéséről és viszonyairól jelentést terjeszt a közgyűlés elé.

19. A második titkár szerkeszti az egylet folyóiratát valamint egyéb kiadványait, ellenőrködést gyakorol az egylet gyűjteményei felett s ezekről rendes jegyzéket vezet. Az első titkárt akadályoztatása esetén ő helyettesíti.

20. A pénztárnok az egylet pénzét felelősség mellett kezeli s a pénztár állásáról a választmánynak havonként s a közgyűlés előtt évi jelentést tesz.

21. A választmány minden hónapban egy rendes gyűlést tart, melyre tagjai az elnök által hivatnak meg. Szükség esetében rendkívüli gyűlést is tarthat.

Érvényes határozat hozatalára a tisztviselőkön kívül legalább öt tag jelenléte szükséges.

22. A jegyzőkönyvek az elnökön és titkáron kívül egy választmányi tag által hitelesítettnek.

23. Az egylet tisztviselői közül csak az első és másod titkár húznak fizetést.

VII. Az egyesület feloszlása.

24. Ha 50 tag írásban indokolva az egyesület feloszlását kíváná, az elnök köteles egy hónap alatt a tárgy megnevezése mellett rendkívüli közgyűlést hirdetni, melyen a társulati tagok fele képviselve legyen és ezek $\frac{2}{3}$ része hoz érvényes határozatot. Ha az első gyűlésen annyi tag nincs jelen vagy képviselve, 30 nap alatt új rendkívüli közgyűlés hivatik össze, melyen a jelen levő és képviselt tagok általános szótöbbséggel végérvényesen döntenek, s ugyanakkor a közgyűlés, az egyesületi vagyon és gyűjtemények fölött is rendelkezik.

A rendes felolvasások tárgyai:

I. Csoport.

Oktatás és gyakorlati szabályok.
Szolgálati szabályok.
Harczászat (Taktika) tábori szolgálat, kis hadviselés (kleiner Krieg).
Hadsereg szervezése, közigazgatás.
Fegyvertan, bel- és külfegyvernemek.
Erődítés, várak megtámadása és védelmezése, tábori erődítés.
Katonai földrajz és statisztika.
Utász szolgálat.

II. Csoport.

Német, olasz, francia, angol, lengyel, cseh, oláh, tót, szerb, török és orosz nyelv.
Katonai irány.
Katonai számadás-vezetés.
Tábori posta, távirda és vasut szolgálat.
Utazási szolgálat.
Hidászi szolgálat.
Mérnöki szolgálat, aknázsztat.
Polgári és katonai építkezés.
Katonai élelmezés.
Tornázás, vívás, lovaglás, uszás.
Lóápolás, patkolás.

III. Csoport.

Hadviselés történelme.
Hadi történelem.
Felsőbb hadászat (strategia), alapelvei, nagy hadviselés (grosser Krieg).
Helyszínrajz (Topographia). Térrajz (Situatio-rajz).
Földszintan (Terrainlehre,) katonai térkutatás (Recognoscirung)
Felsőbb mértan és háromszögelési gyakorlatok.
Táborkari szolgálat.
Tüzérkari szolgálat.
Technikai ügy.
Államtudományok.
Hadi törvényügy.
Külföldi véderő ismertetése.

IV. Csoport.

Nemzeti szellem, hűség, hazaszeretet.
Bátorság.
Point d' honneur, katonai becsület.
Esprit du corps, közszellem.
Nagylelkűség, állandóság.
Igazság, méltányosság,
Humanitás, szerénység.
Katonai titok.
Hadi logika.
„ bölcsészet.
Emberismeret, talentum.

